

جغرافیای طبیعی در آیات الهی

/ صدیقه - جوبی /

/ ابوذر کوشکی /

موسسه انتشارات بعثت

تهران - زمستان ۱۳۹۷

سرشناسه	محبوبی، صدیقه، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	جغرافیای طبیعی در آیات الهی / صدیقه محبوبی، ابوذر کوشکی.
مشخصات نشر	تهران: بعثت، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۰۱ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۰۸۴-۲۲-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۹۷ - ۳۰۱.
موضوع	قرآن -- اعجاز
موضوع	Qur'an -- Miracles
موضوع	طبیعت در قرآن
موضوع	Nature in the Qur'an
شناسه افزوده	کوشکی، ابوذر، ۱۳۶۰ -
ده بندی کنگره	۱۳۹۶ م۳ / ۲۶ ط / ۴ BP۱۰۴
بندی بیوبی	۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۲۵۵۳۲

موسسه انتشارات بعثت

بنیانگذار: نذیر ابدی، استاد فخرالدین حجازی

تاسیس: ۱۳۸۰ / پیرانه نشر: ۶۵۴ / شماره ثبت شرکتها: ۳۳۷۱

عضو رسمی اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران و انجمن فرهنگی ناشران کتب دانشگاهی

جغرافیای طبیعی در آیات الهی

صدیقه محبوبی / ابوذر کوشکی

نوبت چاپ: اول / تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / تعداد صفحه: ۳۰۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۸۴-۲۲-۹ ISBN: 978-600-7084-22-9

نشانی: تهران - خ انقلاب - خ ۱۶ آذر - شماره ۳۶ - ساختمان بعثت

کد پستی: ۵۴۴۹۳ - ۱۴۱۷۹ / دورنگار: ۶۶۴۹۸۴۶۵

تلفن: ۶۶۹۶۶۸۶ - پخش: ۶۶۴۱۸۸۹۸

www.besatpub.ir

besat.lib@gmail.com

<https://telegram.me/besatpub>

https://www.instagram.com/entesharat_besat

همه ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است. هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه کتبی ناشر است.

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
۱۳.....	جزء اول
۱۳.....	سورہ بقرہ
۲۴.....	جزء دوم
۲۴.....	سورہ بقرہ
۲۷.....	سورہ آل عمران
۳۱.....	جزء ہفتم
۳۱.....	سورہ انعام
۴۲.....	جزء ہشتم
۴۲.....	سورہ اعراف
۴۸.....	جزء یازدہم
۴۸.....	سورہ یونس
۵۵.....	جزء دوازدہم
۵۵.....	سورہ ہود
۵۶.....	جزء سیزدہم
۵۶.....	سورہ الرعد
۷۰.....	سورہ ابراہیم
۷۲.....	جزء چہار دہم
۷۲.....	سورہ حجر
۷۵.....	سورہ نحل

جزء پانزدهم ۸۲

سوره الاسراء ۸۲

سوره كهف ۸۲

جزء شانزدهم ۸۳

سوره طه ۸۳

جزء هفدهم ۸۴

سوره انبياء ۸۴

سوره حج ۹۰

جزء هجدهم ۹۲

سوره مومنون ۹۲

سوره نور ۹۵

جزء نوزدهم ۱۰۰

سوره فرقان ۱۰۰

سوره الشعراء ۱۰۳

جزء بیستم ۱۰۵

سوره نمل ۱۰۵

سوره قصص ۱۰۹

جزء بیست و یکم ۱۱۳

سوره روم ۱۱۳

سوره لقمان ۱۲۰

سوره سجده ۱۲۴

سوره احزاب ۱۲۶

جزء بیست و دوم ۱۲۷

سوره سبا ۱۲۷

سوره فاطر ۱۳۱

۱۴۰	جزء بیست و سوم
۱۴۰	سوره یس
۱۵۰	سوره صافات
۱۵۵	جزء بیست و چهارم
۱۵۵	سوره مؤمن (غافر)
۱۵۶	سوره حم - سجده (فصلت)
۱۶۳	جزء بیست و پنجم
۱۶۳	سوره شوری
۱۶۹	سوره زمر
۱۷۱	سوره بقره
۱۷۵	جزء بیست و ششم
۱۷۵	سوره احقاف
۱۷۷	سوره ق
۱۸۱	جزء بیست و ششم و بیست و هفتم
۱۸۱	سوره ذاریات
۱۸۷	جزء بیست و هفتم
۱۸۸	سوره قمر
۱۹۵	سوره الرحمن
۲۰۴	سوره واقعه
۲۰۹	سوره حدید
۲۱۲	سوره طور
۲۱۵	سوره النجم
۲۱۹	جزء بیست و هشتم
۲۱۹	سوره طلاق

جزء بیست و نهم ۲۲۱

سوره ملک ۲۲۱

سوره حاقه ۲۲۹

سوره معارج ۲۳۲

سوره نوح ۲۳۲

سوره جن ۲۳۶

سوره زمل ۲۳۷

سوره مدثر ۲۳۷

سوره مملات ۲۳۸

جزء سیاد ۲۴۳

سوره نباء ۲۴۳

سوره نازعات ۲۵۲

سوره عبس ۲۵۷

سوره تکویر ۲۶۲

سوره انفطار ۲۶۵

سوره انشقاق ۲۶۷

سوره بروج ۲۷۳

سوره طارق ۲۷۴

سوره الاعلی ۲۷۸

سوره غاشیه ۲۸۲

سوره فجر ۲۸۶

سوره الشمس ۲۸۹

سوره اللیل ۲۹۴

سوره ضحی ۲۹۵

سوره زلزله ۲۹۵

منابع و ماخذ ۲۹۷

مقدمه

این کتاب مشتمل بر آیات طبیعی قرآن کریم و تفاسیر آن‌ها از منابع مختلف است. مطالب شگفت‌انگیزی که در قالب قرآن کریم در ۱۴۰۰ سال پیش بیان شده است و بیشتر آن‌را دانشمندان در دهه‌های اخیر دریافته‌اند، مانند بحث تراکم ابرها قبل از بارندگی یا عدد برق و دلایل وجود آن و... البته بسیاری از گفته‌های قرآن را، هنوز علم درک و کشف نکرده است و این‌ها همه از اعجاز این کتاب بزرگ است.

به‌فرموده‌ی حضرت علی (ع)، قرآن دریایی است که عمق ندارد «بحراً لایدرک قعره» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۹۸). هر گونه که آب مایه‌ی حیات است و سرچشمه‌ی همه‌ی آب‌ها، آب دریاست؛ سرچشمه‌ی هر شیئی سابق نیز، وحی الهی است.

در قرآن کریم به‌مسائل طبیعی، سیل، باران، داخته شده است، به‌طوری‌که در این کتاب، ۳۱۰ بار از آسمان، ۴۶۱ بار از زمین، ۳۰۰ بار، از روز و ۱۰۰ بار از شب، ۳۰ بار از خورشید و نزدیک به‌همین تعداد از ماه، ستارگان، مه‌اب‌ها، دیگر موضوعات نجومی نام برده شده است. اگر مواردی که غیرمستقیم از این پدیده‌ها سخن می‌گوید را به این مجموعه اضافه کنیم، تعداد از این هم فراتر می‌رود.

قرآن کریم پدیده‌های طبیعی را آیات و نشانه‌های خداوند، تجل علم و قدرت او و شناخت آن‌ها را زمینه و راهنمای انسان به‌سوی شناخت خداوند می‌داند و آن‌جا که می‌خواهد حس شکرگزاری انسان را تحریک کند بر همین پدیده‌ها و نشانه‌ها در زندگی به‌عنوان نعمات الهی تأکید می‌کند. نگاه متفکران و جغرافی‌دانان مسلمان به طبیعت و پدیده‌های آن نیز از همین منظر است.

افزون براین از آن‌جا که قرآن کریم برای مسلمانان منبع اصلی علم محسوب می‌شود، به‌نظر می‌رسد نوعی همسانی و تناسب بین مضامین موجود در قرآن در ارتباط با آیات و طبیعت با مطالب مندرج در جغرافیا وجود دارد و دانشمندان در توصیف پدیده‌های طبیعی به‌عناصری چون مبانی آب، گیاهان، حیوانات، کوه‌ها و راه‌ها بیشتر توجه دارند، که قرآن بر آن‌ها به‌عنوان آیات و نعمت‌های الهی تأکید دارد. شاید بتوان مهم‌ترین این

موارد را به شرح زیر یاد کرد:

۱- آب: توجه جغرافی دانان مسلمان به آب هم ناشی از تاکیدهای مکرر قرآن بر نقش حیاتی آب و دستورات دینی در باب مصرف آن و هم به جهت کمیاب بودن آب از لحاظ موقعیت اقلیمی جهان اسلام است. در آموزه های قرآنی، آب سرآغاز خلقت و منشا حیات است. نزول باران از نشانه های خداوند و برکات او منشا رویش گیاهان و احیای زمین ایجاد باغ ها، درختان، دانه ها و میوه ها است. همچنین آب، خود پاکیزه و پاک کننده و از بین برنده آلودگی ها است. رودها نیز از آیات و نعمت های خداوند آن ها را برای انسان مسخر ساخته است، از سوی دیگر آب جزء لاینفک بهشتی است که به مومنین وعده داده شده و از این رو برای مسلمان یادآور بهشت است. دریاها همچون رودها در خدمت انسان قرار دارند از منافع آن چون گوشت تازه، زینت ها و کشتی هایی که برای حمل و نقل در حرکت بهره مند شود.

دانشمندان افزون بر شرح دریاها، دریاچه ها و رودهای روی زمین، در خلال وصف اماکن و شهرها به کمیّت آب آن ها و راه های تامین آب شهرها (به این که از رودها و نهرها، چشمه ها، چاه ها، و ... و ... آوری آب باران در آب انبارها تامین می شوند) اشاره کرده اند، همچنین آنان به کیفیت آب آن امیدنی مناطق (شیرینی، شوری و ...) چگونگی آبیاری زمین های زراعتی و جنبه های دیگر از اهمیت خاص دارند. برکات و رزق و روزی از دریاها چون ماهی ها و انواع آن نیز از نظر جغرافی نویسان دور نمانده است.

۲- گیاهان: درختان و میوه ها و کشتزارها، نیز از آیات و نشانه های الهی به شمار می آیند که خداوند آن ها را روزی بندگان قرار داده است. انگور و خرما میوه هایی هستند که به کرات و به صراحت در قرآن کریم از آن ها یاد شده است. نام انار (رمان)، زیتون و انجیر نیز در قرآن آمده است، دانه های و سبزیجایی چون گندم، عدس، پیاز، سیر، خیار نیز در قرآن نام برده شده است.

جغرافی دانان مسلمان در پی وصف آب نقاط گوناگون، زمین ها و محصولات کشاورزی آن ها، درختان و باغ های میوه، که حیات آن ها بسته به آب است را وصف کرده اند و وجود آن ها را نشانه برکت خداوند دانسته اند. درختان انبوه و میوه های لذیذ، بوستان هایی که همواره نهلهایی در پای آن ها جاری است. در نگاه مسلمانان، نه تنها نشانه و مظهر قدرت خداوند است. یادآور سبزه و خرمی بهشت او نیز می باشد. به همین دلیل است که آنان هرجایی را که پر از درخت، میوه، سبزه، گل، چشمه و رود و مانند آن دیده اند با اشتیاق توصیف کرده، آن ها را به بهشت تشبیه کرده اند.

۳- حیوانات: قرآن در برخی آیات خود به حیوانات اهلی و منافعی که برای انسان دارند، اشاره می‌کند. به استفاده انسان از شیر، گوشت و پوست حیوانات و بهره‌مندی از آن‌ها به‌عنوان وسیله سواری و حمل و نقل بارهای سنگین تکیه می‌نماید. همچنین فرایند تولید شیر را مایه عبرت انسان می‌داند. جغرافی‌دانان، از چهارپایان هر منطقه صفات و ویژگی‌ها و واردات و صادرات آنان، سخن می‌گویند.

۴- کوه‌ها: در قرآن از کوه‌ها به میخ‌ها و لنگرهای زمین تعبیر شده است که زمین را از بی‌قراری و لرزه باز می‌دارند و همچون آیات دیگر خداوند، به نظاره در آنان و این‌که چگونه برافراشته شده‌اند، دعوت شده است.

۵- راه‌ها: راه‌ها نیز به نظر قرآن در شمار آیات الهی قرار دارند که به منظور هدایت انسان در روی زمین قرار داده شده‌اند و خداوند قرار دادن آن‌ها را به‌خود نسبت می‌دهد. عنوان عمومی «مسالك و ممالك» که متعلق به یک دسته از مهم‌ترین آثار جغرافیایی در اسلام است، حاکی از آن است که در این‌گونه نوشته‌ها، شناسایی مسیرها و راه‌های ارتباطی، جایگاه مهمی را به‌خود اختصاص داده است.

و بسیاری مسایل طبیعی دیگر که در جمله آیاتی که به‌مسایل طبیعی اشاره داشته‌اند می‌توان به آیات زیر اشاره کرد:

(سوره بقره: آیه ۲۱-۲۲ و ۱۶۴، سوره آل‌عمران: آیه ۳ و ۱۹، سوره نعام: آیه ۹۵-۹۶، سوره فرقان: آیه ۴۵-۵۳ و ۵۹، سوره الشعراء: آیه ۷-۸، سوره روم: آیه ۲۲ و ۲۴ و ۴۶-۵۰، سوره لقمان: آیه ۱۰، سوره فاطر: آیه ۴۱، ۹، سوره یس: آیات ۳۷-۴۰، سوره حم: آیه ۹۰-۱۲ و سوره شوری: آیه ۲۸-۲۹).

و بدین ترتیب قرآن کریم به تعلیم علوم طبیعی و دیگر علومی که در دسترس فکر انسانی است و تعلم آن به‌نفع جهان بشری و سعادت‌بخش جامعه انسانی می‌باشد، دعوت می‌کند.

البته قرآن مجید به این علوم دعوت می‌کند به این شرط که این علوم و حقایق رهنما قرار گیرند و جهان‌بینی حقیقی که سرلوحه آن خداشناسی می‌باشد، دربرداشته باشند و گرنه علمی که انسان را سرگرم خود ساخته از شناختن حق و حقیقت باز دارد در قاموس قرآن مجید مترادف با جهل است.

در تهیه‌ی این کتاب، منابع و تفاسیر مختلف بالاخص ۲۷ جلد کتاب تفسیر نمونه آیت‌اله مکارم شیرازی به اضافه منابع دیگر، استفاده شده است. امید است که خوانندگان عزیز از خواندن این کتاب استفاده‌ی کافی را ببرند.

صدیقه محبوبی / ابوذر کوشکی